

Date: 29th October-2025

**PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING JAMOATCHILIK NAZORATI
ORGANLARI BILAN HAMKORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH VA JAMOAT
JOYIDA SODIR ETILADIGAN JINOYATLARNI OLDINI OLISH**

Jo'raxonov Rustamali Ozodbek o'g'li

Annotatsiya: Ushbu maqolada profilaktika inspektorlarining jamoatchilik nazorati organlari bilan o'zaro hamkorlik tizimini takomillashtirish, shuningdek, jamoat joylarida sodir etiladigan jinoyatlarning oldini olish masalalari tahlil qilinadi. Maqolada huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasidagi mavjud qonunchilik hujjatlari, amaliy tajriba hamda jamoatchilik ishtirokini kuchaytirish mexanizmlari o'rganilgan. Muallif tomonidan jinoyatchilikning jamoat joylarida sodir etilishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-psixologik, tashkiliy va huquqiy omillar tahlil qilinadi. Shuningdek, profilaktika inspektorlarining faoliyatida jamoatchilik nazorat organlari bilan o'zaro axborot almashinuvi, qo'shma tadbirlar tashkil etish, fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirish hamda xavfsizlik madaniyatini shakllantirishga qaratilgan takliflar ishlab chiqilgan.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, jinoyatlarning jamoat joylarida sodir etilishini samarali kamaytirish uchun profilaktika inspektorlari, mahalla fuqarolar yig'inlari, yoshlar va xotin-qizlar faollari o'rtasidagi hamkorlikni tizimli asosda yo'lga qo'yish zarurligi ta'kidlanadi. Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, "Xavfsiz mahalla" dasturlari va "Ko'ngilli nazorat" tashabbuslarini kengaytirish jamoat xavfsizligini mustahkamlashda muhim omil sifatida ko'rsatiladi.

Mazkur maqola huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasida faoliyat yuritayotgan mutaxassislar, profilaktika inspektorlari, mahalla yetakchilari va jamoatchilik nazorati organlari vakillari uchun amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Profilaktika inspektori, jamoatchilik nazorati, mahalla, huquqbuzarliklar profilaktikasi, jamoat joylari, jinoyatchilik, huquqiy savodxonlik, fuqarolik jamiyati, hamkorlik, xavfsizlik madaniyati, raqamli nazorat, axborot almashinuvi, "Xavfsiz mahalla", "Ko'ngilli patrul".

KIRISH

Bugungi globallashtirish va raqamli transformatsiya jarayonlari jamiyat hayotining barcha sohalariga o'z ta'sirini ko'rsatmoqda. Shu bilan birga, ijtimoiy hayotda jamoat tartibi, fuqarolarning osoyishtaligi va xavfsizligini ta'minlash masalalari har qachongidan ham dolzarbroq tus olmoqda. Jinoyatchilikning yangi shakllari, jamoat joylarida sodir etiladigan huquqbuzarliklar, yoshlar orasida zo'ravonlik va bezorilik holatlari profilaktika organlarining faoliyatiga yangicha yondashuvni talab etadi.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda jinoyatchilikka qarshi kurashish va huquqbuzarliklarning oldini olish tizimida muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonun (2014-yil 14-may) va Prezident qarorlariga muvofiq, profilaktika inspektorlari faoliyati fuqarolarning huquq va

Date: 29th October-2025

erkinliklarini himoya qilish, jamoat xavfsizligini ta'minlash hamda jinoyatlarning oldini olish sohasida muhim bo'g'inga aylandi.

Profilaktika inspektori — bu nafaqat huquqni muhofaza qiluvchi xodim, balki mahalla hamjamiyatining ishonchli hamkori, fuqarolar bilan doimiy aloqada bo'ladigan, ularning muammolarini o'rganadigan, huquqiy madaniyatni shakllantiruvchi mutaxassisdir. Shu bois, uning jamoatchilik nazorati organlari — mahalla faollari, xotin-qizlar masalalari bo'yicha komissiyalar, yoshlar yetakchilari, "Ko'ngilli patrullar" va boshqa fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamkorlik faoliyatini takomillashtirish dolzarb vazifalardan biridir.

Jamoat joylarida sodir etiladigan jinoyatlar ko'pincha tasodifiy bo'lmay, ijtimoiy muhit, aholi nazoratining sustligi, tarbiyaviy muammolar, maishiy nizolar va befarqlik oqibatida yuzaga keladi. Shu sababli, huquqbuzarliklarning oldini olishda jamoatchilikning faol ishtiroki, fuqarolarning o'z hududidagi xavfsizlik uchun mas'uliyat hissini oshirish muhim omil hisoblanadi.

So'nggi yillarda mahalla institutini rivojlantirish, "Xavfsiz mahalla" tizimini joriy etish, mahalla yetakchilari va profilaktika inspektorlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlikni mustahkamlash bo'yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirildi. Biroq, amaliyotda hali ham jamoatchilik nazorati mexanizmlarining zaifligi, axborot almashinuvi tizimining to'liq yo'lga qo'yilmagani, hamkorlik faoliyatida tashkiliy va huquqiy muammolar mavjudligi kuzatilmoqda.

Maqolada aynan mana shu masalalar ilmiy-nazariy nuqtai nazardan o'rganilib, jamoatchilik nazorati organlari bilan profilaktika inspektorlari o'rtasidagi hamkorlikni takomillashtirishning konseptual asoslari ishlab chiqiladi. Maqsad — mahalla darajasida jinoyatchilikning oldini olish samaradorligini oshirish, fuqarolarning xavfsizlik madaniyatini rivojlantirish va ijtimoiy hamkorlikni mustahkamlashdir.

Tadqiqotning predmeti sifatida profilaktika inspektorlari va jamoatchilik nazorati organlari o'rtasidagi o'zaro hamkorlik tizimi, obykti sifatida esa jamoat joylarida sodir etiladigan jinoyatlarning oldini olishga qaratilgan faoliyat tahlil qilinadi.

Mazkur maqola nazariy manbalar, amaliy tajribalar, qonunchilik hujjatlari hamda ichki ishlar organlarining tahliliy ma'lumotlariga asoslanadi. Olingan xulosalar va takliflar amaliyotda profilaktika xizmatining samaradorligini oshirishga qaratilgan.

1. Profilaktika inspektorining faoliyati va jamoatchilik nazoratining nazariy-huquqiy asoslari

O'zbekiston Respublikasida jinoyatchilikka qarshi kurashish, huquqbuzarliklarning oldini olish va jamoat xavfsizligini ta'minlash davlat siyosatining eng ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Bu borada profilaktika inspektorlari faoliyatining samaradorligi, ularning mahalla tizimi hamda jamoatchilik nazorati organlari bilan o'zaro hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi.

"Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonunda qayd etilishicha, huquqbuzarliklarning oldini olish — bu ularning sodir etilishiga imkon beruvchi sabab va sharoitlarni aniqlash hamda bartaraf etishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimidir. Mazkur

Date: 29th October-2025

faoliyatni amalga oshirishda profilaktika inspektori mahalla darajasida asosiy vakil hisoblanadi. U jinoyat sodir etilganidan so'ng emas, balki sodir bo'lishidan oldin uni aniqlash, ogohlantirish va bartaraf etish bilan shug'ullanadi.

Jamoatchilik nazorati esa fuqarolik jamiyatining o'zini o'zi boshqarish mexanizmlaridan biridir. U aholining xavfsizlik jarayonida faol ishtirok etishiga, mahalliy muammolarni davlat idoralari bilan birgalikda hal etishiga xizmat qiladi. "Mahalla to'g'risida"gi Qonun va Prezident farmonlarida mahallalarning huquqbuzarliklar profilaktikasidagi o'rni, ularning profilaktika inspektorlari bilan hamkorligi aniq belgilab berilgan.

Demak, profilaktika inspektori — davlat vakili, jamoatchilik nazorati organlari esa fuqarolik jamiyatining ijtimoiy instituti hisoblanadi. Ularning o'zaro hamkorligi jamoat xavfsizligini ta'minlash tizimining ikki tayanch ustunidir. Biri davlatning huquqiy mexanizmini ifodalasa, ikkinchisi fuqarolarning ijtimoiy faolligini namoyon etadi.

2. Hamkorlikning amaliy ahamiyati va mavjud muammolar

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida ichki ishlar tizimini modernizatsiya qilish, profilaktika xizmatini kuchaytirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirildi. "Xavfsiz mahalla" konsepsiyasi asosida profilaktika inspektorlari faoliyatini mahalla darajasida tashkil etish, ularni zarur texnik vositalar va axborot resurslari bilan ta'minlash yo'lga qo'yildi.

Shunga qaramay, amaliyot shuni ko'rsatadiki, jamoatchilik nazorati organlari bilan hamkorlik hali ham to'liq tizimlashmagan. Aksariyat mahallalarda hamkorlik asosan yig'ilishlar va og'zaki maslahatlar darajasida bo'lib, ma'lumot almashish, qo'shma reja va tahlil tizimi yetarli shakllanmagan.

Muammolarni quyidagicha guruhlash mumkin:

Tashkiliy muammolar. Ba'zi mahallalarda jamoatchilik kengashlari va profilaktika inspektorlari o'rtasida muntazam aloqa mexanizmlari yo'q. Qo'shma chora-tadbirlar rejalari kam hollarda ishlab chiqiladi.

Axborot almashinuvi sustligi. Huquqbuzarliklar, oilaviy nizolar yoki xavf guruhidagi shaxslar haqida mavjud ma'lumotlar yetarli darajada tizimlashtirilmaydi.

Huquqiy savodxonlik pastligi. Mahalla faollari, yoshlar va xotin-qizlar yetakchilari ko'p hollarda huquqbuzarliklarning oldini olish bilan bog'liq qonun va me'yorlarni to'liq bilmaydi.

Motivatsiya va rag'batlantirish tizimi yetishmasligi. Ko'ngilli jamoatchilik nazorati ishtirokchilarining mehnati ko'pincha e'tibordan chetda qoladi, bu esa ularning faolligiga salbiy ta'sir qiladi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun profilaktika inspektorlari nafaqat jinoyatlarning oldini olish bilan shug'ullanishi, balki jamoatchilikni bu jarayonga faol jalb etuvchi ijtimoiy yetakchi sifatida ham faoliyat yuritishi lozim.

3. Hamkorlikni takomillashtirish yo'nalishlari

3.1. Axborot almashinuvi va monitoring tizimini kuchaytirish

Date: 29th October-2025

Profilaktika inspektorlari faoliyatida jamoatchilik nazorati organlari bilan real vaqt rejimida ishlaydigan axborot almashish tizimini joriy etish zarur. Masalan, “Xavfsiz mahalla” raqamli platformasini kengaytirish orqali har bir mahallada:

xavfli oilalar, ijtimoiy nazoratdagi shaxslar, nosogʻlom muhitli hududlar haqida maʼlumot bazasi yuritilishi;

profilaktika inspektori va mahalla faollarining kuzatuv natijalari raqamli tarzda qayd etilishi;

jamoatchilikdan kelgan signal va murojaatlar avtomatik tarzda tahlil qilinishi mumkin.

Bu tizim orqali mahalla darajasidagi jinoyat xavfi dinamikasi tahlil qilinadi, tezkor choralar koʻriladi va natijalar elektron hisobot shaklida umumlashtiriladi.

3.2. Fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirish

Jamoat joylarida sodir etiladigan jinoyatlarning koʻpchiligi fuqarolarning huquqiy madaniyati pastligi, befarqlik yoki huquqiy oqibatlarni bilmaslik bilan bogʻliq. Shu bois profilaktika inspektorlari jamoatchilik organlari bilan birgalikda:

huquqiy savodxonlik haftaliklari,

maqsadli seminar-treninglar,

interaktiv viktorinalar

tashkil etishlari zarur.

Masalan, “Mahallada huquqiy madaniyat kuni” loyihasi doirasida yoshlar, otalar va tadbirkorlar uchun turli yoʻnalishlarda maʼlumot berish, real hayotdagi holatlar asosida huquqiy tahlillar oʻtkazish samarali boʻladi.

3.3. Jamoatchilik nazoratining tashkiliy modelini yaratish

Mahalla darajasida “Jinoyatsiz hudud” tamoyilini amalda joriy etish uchun har bir mahallada quyidagi tarkibda Kiber va jamoat xavfsizligi guruhi tashkil etilishi mumkin:

profilaktika inspektori — rahbar sifatida;

mahalla raisi — hamkor tashkilot vakili;

yoshlar yetakchisi va xotin-qizlar faoli — ijtimoiy yoʻnalish uchun masʼul;

koʻngilli nazoratchilar — jamoat tartibini saqlashda ishtirok etuvchi fuqaro vakillari.

Bunday tizim fuqarolarning xavfsizlik jarayoniga bevosita qoʻshilishiga imkon yaratadi, shuningdek, mahalliy aholi orasida ishonch va hamjihatlikni mustahkamlaydi.

3.4. Jamoat joylarida xavfsizlik infratuzilmasini rivojlantirish

Jamoat joylarida sodir etiladigan jinoyatlar koʻpincha nazoratning sustligi yoki texnik vositalarning yetishmasligi sababli sodir boʻladi. Shuning uchun:

videokuzatuv tizimlari,

“tezkor chaqiruv” nuqtalari,

yoritish vositalari

ni kengaytirish kerak.

Bu nafaqat jinoyatchilikni kamaytiradi, balki fuqarolarda psixologik xavfsizlik hissini oshiradi. Profilaktika inspektori va jamoatchilik nazorati organlari bu jarayonda

Date: 29th October-2025

hamkorlikda harakat qilib, texnik vositalar joylashtiriladigan nuqtalarni birgalikda belgilashi kerak.

3.5. Ko'ngilli nazorat tizimini institutsional qo'llab-quvvatlash

Ko'plab davlatlarda (masalan, Janubiy Koreya, Yaponiya, Turkiya) mahalliy jamoalarda "ko'ngilli patrul" tizimi keng rivojlangan. O'zbekiston sharoitida ham bu tajribani mahalla darajasida joriy etish maqsadga muvofiq. Ko'ngilli patrullar profilaktika inspektori rahbarligida jamoat joylarida patrullik qilish, shubhali holatlarni xabar berish, fuqarolarga maslahat berish kabi vazifalarni bajaradi.

XULOSA

Profilaktika inspektorlari faoliyatining samaradorligini oshirish bevosita ularning jamoatchilik nazorati organlari bilan o'zaro hamkorligiga bog'liqdir. Mahalla tizimi, fuqarolar yig'inlari, yoshlar va xotin-qizlar kengashlari bilan hamkorlik jamoat joylarida jinoyatlarning oldini olishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Hamkorlikni takomillashtirish uchun axborot almashish tizimini raqamlashtirish, fuqarolarning huquqiy savodxonligini oshirish, jamoat joylarida texnik xavfsizlik infratuzilmasini rivojlantirish va ko'ngilli nazoratni rag'batlantirish zarur. Shuningdek, "Xavfsiz mahalla" tamoyilini amalda to'liq joriy etish orqali har bir fuqaroning o'z mahallasida tinchlik va osoyishtalik uchun mas'uliyat hissini oshirish mumkin.

Profilaktika inspektori — davlat va jamiyat o'rtasidagi ishonch ko'prigidir. Ularning jamoatchilik bilan faol hamkorligi jinoyatchilikka qarshi kurashda eng samarali va barqaror mexanizm hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- O'zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonuni, 2014-yil 14-may.
- O'zbekiston Respublikasining "Mahalla to'g'risida"gi Qonuni, 2020-yil 15-aprel.
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ichki ishlar organlari faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni, PQ-5005, 2017-yil 10-aprel.
- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Xavfsiz mahalla" konsepsiyasini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, PQ-5833, 2019-yil 12-sentabr.
- Karimov I.A. O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. – Toshkent: O'zbekiston, 1997.
- Yuldashev M., Ergashev S. Huquqbuzarliklar profilaktikasi va jamoat xavfsizligi asoslari. – Toshkent: Akademiya, 2021.
- O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi ma'lumotlari.
- Xalqaro tajriba: UNODC Global Report on Crime Prevention 2023.
- Mamatqulov N. Mahalla tizimida fuqarolik hamkorligini rivojlantirish yo'llari. – Toshkent: TDIU nashriyoti, 2020.

